

Bevezetés

Az *Imágó Budapest* előző, 2019/1. számának középponti témája az emigráció és az idegenség volt. Itt jelent meg két argentin pszichoanalitikus, León Grinberg és Rebecca Grinberg fontos tanulmánya az emigráció patológiás vonatkozásairól.¹ Jelen számunk a latin-amerikai pszichoanalízis történetével és irányjaival foglalkozik, abból a célból, hogy ráirányítsa a figyelmet a szubkontinens két legnagyobb országában – Brazíliában és Argentínában – művelt pszichoanalízis néhány olyan sajátosságára, amely sok szempontból eltér az európai és az észak-amerikai fejlődésvonalaktól. E sajátosságok közül kiemelendő a második világháború utáni rohamos elterjedés, amelynek során a régió csaknem valamennyi országában egyesületek, terápiás és kiképző központok jöttek létre. Néhány évtized során az argentin főváros, Buenos Aires vált a pszichoanalízis latin-amerikai „Mekájává”. A latin-amerikaiak gyorsan asszimilálták a „klasszikus” európai tanokat, elsősorban Melanie Klein, Wilhelm Reich, Jacques Lacan, majd Ferenczi Sándor eszméit. Mozgalmaikat ugyanakkor az erőteljes polarizáció, a nagyfokú társadalmi-politikai aktivizmus, az elnyomottakkal és üldözöttekkel való szolidaritás jellemzi, a radikalizmus, amely a „mainstream” irányzatok semlegességét kritizálva a marxizmus, illetve a Latin-Amerikában honos forradalmi, antiimperialista teóriák integrációját hirdeti. Ugyancsak fontos jellemző vonás az a következetesség, amellyel a latin-amerikai analitikusok a diktatúrák és katonai rezsimek, az állam által gyakorolt terror traumatikus hatásait vizsgálják, elsősorban a terror időszakában eltűnt személyek hozzátartozóival és leszármazottjaival végzett terápiás munkájuk során.

Az Argentin Pszichoanalitikus Egyesület (APA) 1942-ben alakult. *Nancy Caro Hollander* „Buenos Aires: a pszichoanalízis latin-amerikai Mekája” című tanulmánya bemutatja az alakulás körülményeit, és felvázolja az argentin pszichoanalízis korai történetének kiemelkedő szereplőit, köztük Angel Garma, Arnaldo Rascovsky, Enrique Pichon Rivière és Marie Langer tevékenységét. Rámutat arra, hogy milyen jelentős szerepet játszottak az argentin pszichoanalízis történetében az első és második generációs európai bevándorlók, illetve azok, akik Európában nyertek kiképzést.² A tanulmány bemutatja a pszichoanalízis iránti intellektuális érdeklődés és terápiás igény viharos terjedésének társadalmi és kulturális okait, és azokat a politikai körülményeket, amelyek Juan Perón félfasiszta, populista diktatúrája ellenére lehetővé tették az analitikus képzés, oktatás és gyakorlat felvirágzását az ötvenes években. A hatvanas években, a jobboldali nyomás fokozódásával, ahogy Hollander megállapítja,

¹ León Grinberg – Rebeca Grinberg: A migráció pszichoanalitikus vizsgálata: normális és patológiás vonatkozások. *Imágó Budapest*, 2019, 8(1): 6-23.

² A Magyarországról 1938-ban Argentínába emigrált Székely Béla szerepéről lásd Johanna Hopfengärtner: Jegyzetek Székely Béla életrajzához (1892–1955). *Imágó Budapest*, 2016, 5(2): 53-71.

a pszichoanalízis „a liberális és baloldali erők menedékévé vált, olyannyira, hogy egy időre a politikai ideológia helyébe lépett”. A cikk bemutatja az argentin pszichoanalitikus mozgalmon belüli konfliktusokat és szakadásokat, amelyek elsősorban politikai törésvonalak mentén alakultak ki. A politikailag aktív analitikusok, akiknek többsége távozott az egyre konzervatívabbá váló APÁ-ból, a hatvanas évek végétől kezdve különféle önálló platformokat és csoportokat hoztak létre, amelyek a fokozódó terror időszakában egyre fontosabb szerepet játszottak az egyéni és társadalmi szenvedés megértésében és kezelésében. A cikk foglalkozik azzal a terápiás munkával is, amelyet argentin pszichoanalitikusok végeztek a katonai diktatúra időszakában, az illegalitás és az állandó fenyegetettség körülményei között, a terror fizikai és lelki áldozataival.

Erről az – egyéni, csoportos és társadalmi szinten folytatott – terápiás munkáról számol be *Julia Braun de Dunayevich* és *Janine Puget* „Állami terror és pszichoanalízis” című tanulmánya. A cikk részletesen bemutatja a történelmi hátteret, az Argentínában létrejött autoriter, diktatórikus rendszerek ideológiai és hatalmi apparátusának működését, majd foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a politikailag aktív analitikusok miként kényszerültek a „semlegesség” feladására olyan körülmények között, amikor a „semlegesség” valójában védekezést, a valóság tagadását jelenti. A terror közvetlen érintettjeivel való munkájuk során, amelyet a szerzők „vészhelyzeti analízisnek” neveznek, a szakemberek is részeivé válnak a traumatikus társadalmi valóságnak, ők maguk is egyszerre tanúk és áldozatok. A tanulmány fókuszában a katonai diktatúra egyik legfélelmetesebb eszköze, az „eltüntetés” áll, emberek ezreinek, köztük a rendszer ellenfeleinek és családtagjainak nyomtalan megsemmisítése. A szerzők párhuzamot vonnak a holokauszt és az eltüntetés traumája között, rámutatva arra, hogy a túlélő családtagok, rokonok, barátok számára mindkét esetben lehetetlenné válik a gyász munka végigvitele. Nincs közvetlen információ az áldozatok sorsáról, haláluk körülményeiről, és hiányoznak a gyászfolyamathoz nélkülözhetetlen szimbolikus elemek, szertartások, közösségi gyakorlatok is. Ezt nevezik a szerzők „speciális gyásznak”, amelynek során a hatóságilag tiltott vagy cenzúrázott tudás megismerésének vágya egyre inkább az igazság iránti hajszává válik. A tanulmány kitér arra is, hogy – együttműködve az igazság felderítésének céljából alakult civil csoportokkal, így az „anyak” és a „nagyanyak” mozgalmával – az egyéni és csoportos terápiás munka miként segítheti elő az én reintegrációját, a gyászfolyamathoz szükséges szimbolikus tudás megszerzését.

Ana Inés Heras „Ferenci's theory on power and its pollination to and within Latin America” című angol nyelvű írásából ugyancsak kibontakozik az argentinai pszichoanalízis gazdag és komplex története. Heras azt vizsgálja, hogy Ferenci Sándor kölcsönösség-fogalma és a hatalomról alkotott felfogása hogyan, milyen rejtett csatornákon keresztül jutott el Latin-Amerikába, és miként alkalmazható az szélesebb, klinikán túli körben, a társadalom átalakítása, az intézmények analízise és kritikája, a demokratikus viszonyok fejlesztése céljából. A cikkből megtudjuk, hogy Ferenci tanainak elterjedésében (a „pollinációban”) jelentős szerepe volt két emigráns magyarnak, Eiminder Sándor pszichoanalitikusnak és Pelbárt Péter Pál Brazíliában élő filozófusnak.

Rafael Alves Lima „Itineraries of the relationship between psychoanalysis and politics in Brazil: a historical overview from the early period to the military dictatorship” című angol nyelven közölt tanulmányának középpontjában a pszichoanalízis és politika viszonya áll. Ebben az összefüggésben tekinti át a brazíliai pszichoanalízis történetének szakaszait a kezdetektől, a nem-professzionális, de jelentős hatású szerzők, Julio Porto-Carrero, Gastão Pereira da Silva, Mauricio de Medeiros és Karl Weissmann műveitől az első szakmai egyesületek és kiképző központok létrejöttéig és a pszichoanalízis intézményesüléséig, majd „virágkoráig”, amely éppen a katonai diktatúra (1969-1985) időszakára esett. Az argentin rezsimhez hasonlóan a brazil diktatúra is gyakran alkalmazta a kínzás, a gyilkosság, az eltüntetés módszereit. A tanulmány élesen bírálja a hivatalos, az IPA által támogatott brazil egyesület „semlegességét”, tartózkodását a politikai és társadalmi kérdésekben való állásfoglalástól. Külön kitér az egyesület egyik tagjának Amilcar Lobónak az esetére, aki a hatóságok szolgálatára állt a politikai foglyok kihallgatásában. Az eset napvilágra kerülése súlyos válságot és presztízsvesztést okozott a brazil egyesületnek.

Archívum rovatunkban a mexikói festőművésszel, Frida Kahlóval készült exkluzív interjút olvashatunk arról, hogy hogyan festette meg „Mózes” című festményét (1945) „José D. Lavin mérnök sugallatára, Freud olvasása nyomán”.

A recenziók között elsőként Rubén Gallo „Freud és Mexikó: feljegyzések egy történehez” című írását olvashatjuk, amely saját, *Mexico: Into the Wilds of Psychoanalysis* című könyvének ismertetése a pszichoanalízis mexikói (irodalmi, filozófiai, képzőművészeti) recepciójának, illetve Freud Mexikó-képének nyomairól. Vajda Zsuzsanna recenziója pedig a *Fiaim, hol vagytok?* címmel Hódos Mária által közreadott naplóról szól, amely egy 1938 és 1942 között Békés községben működött zsidó gyermekotthon hétköznapijait eleveníti fel.

Erős Ferenc